

מאמר מקורי

מחאה מקומית: סיקור המחאה החברתית של קיץ 2011 במקומונים הישראליים

אזי לב-און*

תקציר

המחקר בודק את אופן הסיקור במקומונים בישראל של המחאה החברתית שהתרחשה במהלך קיץ 2011. במסגרתו נבדק כיצד מקומונים היוצאים לאור ברחבי הארץ ופונים לקהלים שונים סיקרו את המחאה, מהם קווי הדימיון והשוני בין מקומונים מאזורים שונים, בין פרקי זמן שונים במהלך המחאה, ובין סוגות עיתונאיות בתוך המקומונים. לצורך כך בוצע ניתוח תוכן כמותי ל-1,005 כתבות שהתפרסמו במקומונים, שיצאו לאור בעברית מתחילת המחאה (14.7.2011) ועד 2.9.2011, יום ששי שקדם ל"הפגנת המיליון" שבישרה את סיום המחאה. מהממצאים עולה כי היקף הסיקור היה אינטנסיבי, הכיסוי היה חיובי ברובו הגדול ורק מיעוט הכתבות כללו איזכורים שליליים. כשליש מהידיעות הציגו סמלים וסממנים של המחאה וציטטו באופן ישיר את המוחים המקומיים. ביותר מחצי מהידיעות האשמה הוטלה על המערכת הפוליטית הארצית ואו המקומית. על אף שלמעלה מ-80% מהידיעות שנבדקו כלל לא הכילו ביקורת כנגד "מחאת האוהלים", נמצא הבדל לא גדול אך מובהק בסיקור המחאה בין איזורים גיאוגרפיים שונים בישראל, כאשר הידיעות שיצאו לאור בפריפריה כללו מעט יותר מסרים ביקורתיים כנגד המחאה בהשוואה לידיעות שיצאו לאור באזור המרכז. ניתן ליחס חלק ניכר מהבדל זה לאופי סיקור המחאה בטורי הדעה שבמקומונים בפריפריה, שכן נמצאו הבדלים במסגור המחאה בין הידיעות החדשותיות והטורים האישיים (טורי דעה/ פרשנות). הבדלים אלו נובעים ככל הנראה מהשוני בין הפרקטיקות המקצועיות המקובלות בסוגה העיתונאית "הקשה", העוסקת בדיווח חדשותי של מאורעות אקטואליים, לבין האופי הרשמי פחות של זירת הפובליציסטיקה.

הקדמה

קיץ 2011 יזכר בהיסטוריה הישראלית כקיץ שבו מאות אלפים יצאו לרחובות להפגנות, צעדות ומאהלים. חלקם יצאו עם אוהלים, עגלות, מגאפונים או שלטים. המחאה גלשה תוך ימים ספורים משדרות רוטשילד בתל אביב לערים גדולות נוספות, ובמהרה התפשטה לרחבי הארץ. כלי התקשורת הארציים סיקרו את האירועים מסביב לשעון והכניסו את המחאה כמעט לכל סלון בישראל. המחאה התקיימה לא רק על מסכי הטלוויזיה, אלא גם בפארקים, באיי תנועה, בחצרות של בתי ספר, בשדרות ובכיכרות, במרכז ואף במקומות רבים בפריפריה. בעוד שהסיקור הטלוויזיוני התמקד בתל אביב, המאהלים שהוקמו בפריפריה וההפגנות שנערכו שם זכו לרוב לסיקור ברמה המקומית בלבד. בשל האופי המקומי והמבוזר של המקומונים, בחרתי להתמקד בהם כזירת איסוף הנתונים במחקר זה. המקומונים צמחו מהפריפריה, וכיום יש מספר משמעותי של מקומונים פעילים והם בעלי פריסה גיאוגרפית משמעותית, במרכז וגם בפריפריה. מתוך כך הם עשויים להביא

* פרופ' אזי לב-און (azilevon@gmail.com), בית הספר לתקשורת, אוניברסיטת אריאל.
תודות: תודה רבה לקרן סרנו-פיין, לערבה רוטמן ולעינבל לקס-פרוינד על הסיוע בנייתוח הנתונים והכנת כתב היד, ולשחר גור מיפעת על הסיוע בהשגת הנתונים.

לידי ביטוי את הזווית הייחודית של המקום בו הם מופצים ואת נקודות המבט השונות שישנן במרכז ובפריפריה לגבי סוגיות חברתיות ופוליטיות. לפיכך, חשוב לבחון את הסיקור של "מחאת האוהלים" במקומונים ברחבי הארץ ולבדוק האם מקומונים היוצאים לאור באיזורים גיאוגרפיים שונים יעניקו מסגרות משמעות שונות לאירועים בודדים ולמחאה בכללה. יתרה מזאת, חשוב לנתח בנפרד ידיעות חדשותיות, טורים אישיים ופריטים נוספים שפורסמו בשאר מדורי המקומון (רכילות, מוסיקה, ספרות ועוד), משום שכל סוגה נכתבת בנורמות פרופסיונאליות ייחודיות לה. אלו יכולות להשפיע על הכלים הרטוריים בהם נעשה שימוש וכן על אופי המסגור.

רקע תיאורטי

ייצוגים של תנועות מחאה בתקשורת

מסגור הוא מכלול האמצעים הרטוריים, הלשוניים והחזותיים שבאמצעותם הדובר מבנה משמעות מסוימת על פני משמעויות מתחרות אחרות ביחס לאירוע, אדם או תהליך. מסגרות יכולות לעצב את ההבנה והדעה של היחיד על ידי הדגשה של רכיבים או תכונות סגוליות בתמונה הרחבה באופן המקדם הגדרה מסוימת של הבעיה, פרשנות סיבתית, הערכה מוסרית ו/או המלצה מסוימת לטיפול להיבנות מגורמים רבים, שהמרכזיים בהם כוללים בחירת מילים מסוימות על פני אחרות, כדוגמת "מפגינים" לעומת "מפירי סדר"; מתן במה למרואיינים מסוימים ולא לאחרים, כדוגמת מוחים לעומת גורמי הממסד; או הצגת תכנים חזותיים מסוימים. פעמים רבות המיסגור עונה על השאלות "מי אשם?" ו"על מי האחריות לתקן?". שאלות מהותיות בעת סיקור אירועי מחאה. כפי שמצא מקלאוד (McLeod, 1995) במחקרו הניסויי, הבדלים קטנים באופי הסיקור החדשותי הובילו להבדלים משמעותיים בתפיסות של אנשים בנוגע למפגינים ולמשטרה.

לתקשורת ההמונים שמור תפקיד מיוחד בתקופה של מחאה ציבורית מתוקף היותה השחקנית המעבירה לציבור הרחב את המסרים של קוראי התיגר מצד אחד וגורמי הממסד מהצד השני. קוראי התיגר זקוקים לתקשורת המרכזית כדי לגייס בקנה מידה רחב פעילים, משאבים ציבוריים ותמיכה, וזאת על מנת שיצליחו להוביל לסדרי עדיפויות חדשים ולשינוי מדיניות. תלות זו, לדעת וולפספלד (Wolfsfeld, 1991), היא כורח המציאות כתוצאה מהסימביוזה התחרותית בין התקשורת והשחקנים הפוליטיים: התקשורת מעניקה להם פרסום, והם בתמורה מוסרים לה מידע. ככל שערכו החדשותי של השחקן גבוה יותר, כך התלות שלו בתקשורת יורדת והוא יזכה בסיקור אוהד ומכובד יותר ("דלת קדמית"). זאת, בשעה שקבוצות של קוראי תיגר תלויות בתקשורת במידה רבה ויכולות להיכנס לתקשורת על תקן מסכנים (כדוגמת נכים או ניצולי שואה), או מסוכנים, פורעי חוק ומפירי סדר החותרים תחת הסדר החברתי הקיים.

מחקרים רבים בדקו כיצד אירוגני תקשורת מסקרים וממסגרים אירועי מחאה וכיצד מוצגים המוחים בהקשרים אלו. התאוריה המובילה בתחום הינה "פרדיגמת המחאה", המבוססת על ממצאים לגבי האירועים והפעולות שיזכו או לא יזכו לכיסוי תקשורתי, והאופן בו יכוסו בתקשורת (Chan & Lee, 1984; McLeod & Hertog, 1999). לפי התאוריה, פעולות ותנועות שמאתגרות את הסטטוס קוו ממוסגרות ומיוצגות על פי רוב באופן שלילי (לדוגמה: Baylor, 1996; Entman & Rojecki, 1993; Smith et al., 2001). יתר על כן, מחקרים הבוחנים הגדרות, פרשנות והערכה של מחאות בתקשורת מציגות דפוס שגרתי של דה-לגיטימציה של תנועות חברתיות המאתגרות את

מאזן הכוחות ומעודדות שינוי חברתי (לדוגמה: Boyle et al., 2004, 2012; Chan & Lee, 1984; Dardis, 2006; Gitlin, 1980; Weaver & Scacco, 2013). לצורך כך נעשה שימוש במסגור הממעיט בערך המחאה. למשל, מושם דגש רב יותר על צורת המחאה וזהות המוחים, על פני התמקדות בהקשר הרחב של המחאה, מטרות, יעדים ושיטות פעולה. לשם כך, הכיסוי התקשורתי מתמקד באופיה המשבש/ "לא רציונלי"/ "לא סביר" ואפילו פלילי של המחאה או מדגיש את אופיה האלים במלל וכן בתמונות (Corrigall-Brown & Wilkes, 2012). יתר על כן, סיפורי מחאה באופן טיפוסי ממוסגרים באורח דיכוטומי המציב את המוחים כנגד הרשויות, "הם" לעומת "אנחנו", תוך ייחוס אשמה/ אחריות למחאה ואת תוצאותיה למוחים עצמם (Reul et al., 2018).

לכך יש להוסיף שלעיתים קרובות הכיסוי העיתונאי אינו מביא את טענותיהם של המוחים מפיהם עצמם, אלא מפי גורמי ממסד (Bennett, 1990; Sigal, 1973). פרקטיקות העבודה של התקשורת מכתיבות שחדשות יופקו תוך שימוש בשיטות יעילות מבחינת זמן ועלות, תוך הצגת סיפורים תקשורתיים מושכים לקהל יעד מתעניין. פרקטיקות אלו מובילות להעדפה של מקורות רשמיים שזמינותם לעיתונאים רבה יותר, אולם גם לעתים קרובות להתייחסות לאירועים מנקודות מבטם של גופי הממסד (Baylor, 1996; Corrigall-Brown & Wilkes, 2012; Gans, 1979). היות שבמקרים של מחאה חברתית, ישנו ניסיון לאתגר את העמדה הרשמית, כגון עמדת השלטונות, הרי שהמקורות הרשמיים ייטו בהכללה לתמוך ולהגן על הסטטוס קוו, תוך התייחסות שלילית לאנשים, גופים ועמדות המאתגרים את הסטטוס קוו.

מספר מחקרים לגבי סיקור מחאות בעשור השני של המאה ה-21 בתקשורת המרכזית לא חשפו שינוי משמעותי. למשל, נמצאה נטייה ברורה ועקבית מצד חלק מתוכניות החדשות בערוצי הכבלים בארצות הברית לסקר תנועת "מסיבת התה" (Tea Party) באופן העולה בקנה אחד עם "פרדיגמת המחאה" (Weaver & Scacco, 2013). עם זאת, מחקרים אחרים מראים כי בעשור השני של המאה ה-21 ניתן גם למצוא דפוסי סיקור חדשים וחובביים יותר של תנועות מחאה. ייצוגים אלה מתקיימים במקביל לעליה בהקף ארועי מחאה ובהם "האביב הערבי", המחאה בוול סטריט ובמקומות שונים באירופה. להמחשה, ה- *Time Magazine* בחר בשנת 2011 את המפגינן (the protester) כאיש השנה שלו, כאשר השימוש של המוֹחָה ה"גֵּרִי" ברשתות חברתיות מקוונות על מנת לסייע בארגון המחאה הודגש בכתבה שליוותה את הבחירה (Anderson, 2011).

רבים מדגישים גם את השפעת החדירה העמוקה של רשת האינטרנט והרשתות החברתיות המקוונות על אופני הייצוג של אקטיביסטים ותנועות חברתיות. האינטרנט כרשת שאין בה שליטה מרכזית והיררכיה, מאפשר חדירה והפצה קלות יותר של מסרים לא קונצנזוסואליים, אשר לא תמיד יכולים לחדור לצינורות המקובלים של ערוצי התקשורת המרכזיים. היכולת הטכנולוגית לייצוג עצמי של השחקנים מאפשרת להם להעביר את מסריהם ישירות וללא עיוותים או הטיית, ולהפיץ אותם כדי לגייס תומכים ופעילים ולהניע אותם לפעולה. לכן הפך האינטרנט, ובמיוחד הרשתות החברתיות, לערוץ תקשורת אלטרנטיבי מועדף לשחקנים חברתיים המרגישים מושתקים בתקשורת המרכזית (Bastos, Mercea & Charpentier, 2015; Bennett, 2003; Cammaerts, 2012; Carty, 2010; Van de Donk et al., 2004). קיימים מחקרים בודדים על סיקור מחאות בערוצי נישא מקוונים. Biswas (2011) מצא ששני אתרי חדשות מרכזיים בארצות הברית כלל לא התייחסו להיבטים הקשורים למיעוטים בעודם דנים ברפורמת

ביטוח הבריאות, בעוד שאתרי חדשות מגזריים כן עשו זאת. אומנם נמצאו קווי דימיון באופני המסגור בשני סוגי העיתונות, אך בעיקר נמצאו הבדלים גדולים במידת השכיחות של הדיון בסוגיות של מיעוטים אתניים: 31.5% באתרי הנישה לעומת 0% באתרים המרכזיים.

לנוכח היעדרם של מחקרים שבחנו סיקור מחאות בערוצי נישה לא מקוונים, ולנוכח העובדה שערוצים אלה עשויים להיות חשובים הן מבחינת חשיפה הן מבחינת השפעה, קיימת הצדקה מחקרית לבחון סיקור מחאות גם בערוצים אלה. המחקר הנוכחי מתמקד בערוצי נישה לא מקוונים ובודק כיצד סוקרה בעיתונות המקומית המחאה החברתית הגדולה ביותר במדינת ישראל מאז הקמתה.

העיתונות המקומית בישראל

העיתונות המקומית ממלאת תפקידים שונים מאלה של העיתונות הארצית ומשמשת מרכיב חשוב ומשלים במפת התקשורת הכוללת במרחב הציבורי (מנוסביץ ולב-און, 2014; Franklin, 1998). ראשית, היא מתפקדת כספק מידע מרכזי לאזרחים רבים בענייני השעה בהקשרים קהילתיים בנושאים כגון פוליטיקה, כלכלה, חינוך, תרבות, תחבורה ותשתיות וכדומה. נושאים אלה עשויים להיות מרכזיים בחיי היום-יום של הציבור המקומי, אך חסרי ערך חדשותי לעיתונות המרכזית עקב קהל היעד המצומצם המתעניין בהם. שנית, העיתונות המקומית ממלאת תפקיד חשוב בהעלאת סוגיות מקומיות לסדר היום המקומי ובעיצוב הדיון הציבורי והפוליטיקה המקומית (Gross & Aday, 2003; Heider, McCombs & Poindexter, 2005; Tanner, 2004). לבסוף, עיתונות מקומית יכולה למלא תפקיד מרכזי בפיקוח על נבחרים הציבור במישור המקומי ולשמש "כלב שמירה" של הדמוקרטיה המקומית. המקומונים עשויים לספק סיקור שוטף של דיוני המועצה המקומית ולשתף את הציבור בדיון ובלבון סוגיות מקומיות. בעת מסעות בחירות עירוניים העיתונאים המקומיים הם מקור למידע על המועמדים ועל עמדותיהם ועשויים לשמש מרחב ציבורי זמין לתקשורת בין המועמדים ולדיון ציבורי במשנותיהם (מנוסביץ ולב-און, 2014).

העיתונות המקומית בישראל התפתחה מן הפריפריה למרכז (Caspi, 1986). המקומונים הראשונים נולדו בערי פריפריה, החל ב"ערב ערב" באילת, והמשך במקומונים בבאר שבע, באשדוד ובחיפה. חשיבותה הראשונית של העיתונות המקומית היתה במתן מענה תקשורתי ופרסומי לציבור המקומי, אולם ההשלכות היו רחבות. למשל, עם התבססותם החלו המקומונים למלא תפקיד מרכזי בפיתוח אליטות פוליטיות מקומיות (Caspi, 1986). כספי טוען כי המקומונים מילאו תפקיד מרכזי בתהליך חברתי ופוליטי עמוק שעברה החברה הישראלית: מעבר מחברה ריכוזית והגמונית המקדשת את כור ההיתוך ומטשטשת הבדלים, לחברה המאפשרת ומקדמת ביטוי חברתי ואזורי למגוון קבוצות. התבססות המקומונים תרמה אפוא לביזור העוצמה התקשורתית, ובנוסף היה לה תפקיד מרכזי בפיתוח ובטיפוח מוקדים פוליטיים ותקשורתיים מקומיים (כספי, 1998).

בישראל פורסמו בזמן ניתוח הנתונים במחקר הנוכחי 295 מקומונים היוצאים לאור על בסיס שבועי: 134 מהם באזור תל אביב והמרכז, 78 באזור חיפה והצפון, 27 באזור ירושלים, ו-56 בדרום המדינה. לפי נתוני סקר TGI משנת 2012, 34.4% מהישראלים דיווחו כי הם קוראים את העיתון המקומי בקביעות, ו-21.9% השיבו כי הם מחפשים "מציאות והזלות" קודם כול בעיתון המקומי. קריאת מקומונים רווחת בכל רחב הקשת הסוציו-כלכלית ובכל אזורי הארץ, ובמיוחד בקרב

האוכלוסייה המבוגרת. 50.9% מבני 65 ומעלה מדווחים על קריאת מקומונים בקביעות, לעומת 24.7% בלבד בקרב בני 18-24 (מנוסביץ ולב-און, 2014).

ידיעות חדשותיות לעומת טורי דעות

במשך שנים רבות האתוס המכוון של מקצוע העיתונות נשען על ערכים כגון אובייקטיביות, נייטרליות ואיזון. בכללי האתיקה של הפרופסיה ניתן דגש רב על אי נקיטת עמדה ואי הבעת דעה אישית בדיווחים החדשותיים. נקיטת עמדה ברורה והבעתה היתה שמורה למדורי הפובליציסטיקה, הדעות והפרשנות ולטורים האישיים. במדינות רבות קיימים תקנוני אתיקה שהעלו לכתב נורמות התנהגות אלה, ובמקרה הישראלי ניתן לציין את "מסמך נקדי" ואת חוק רשות השידור. נורמות אלה רווחות באמצעי תקשורת שונים, אזורי תפוצה וארגוני תקשורת מסוגים שונים. לפיכך ניתן לשער שאפשר יהיה לזהותן גם בעיתונות המקומית בישראל, כלומר העדר יחסי של נקיטת עמדות והבעת דעות בדיווחים החדשותיים במקומונים, לעומת הקף משמעותי יותר של נקיטת עמדות במדורי הפובליציסטיקה במקומונים.

יחסי מרכז-פריפריה

ישראל התאפיינה מאז הקמתה בפריפריה גיאוגרפית ובה אוכלוסייה דלילה לעומת המרכז שבו התרכזה רוב האוכלוסייה. לפי אברהם (2001), מוסדות השלטון והמנהל וגם מוסדות התקשורת נוהלו ממרכז הארץ. ה"מרכז" נחשב כמוקד ההתרחשויות והפעילות, הסמכות והכוח, המגלם את הערכים והסמלים החברתיים המרכזיים, ולפיו נקבעים גבולות הקולקטיב. עובדה זו הותירה את אזורי הפריפריה בעמדה נחיתות הן מבחינת ייצוג פוליטי הן מבחינת סיקור תקשורתי (Avraham & First, 2006).

לתקשורת המרכזית יש תפקיד מיוחד בדינמיקה שבין המרכז והפריפריה, שכן בעת ובעונה אחת היא גם משקפת יחסי כוח אלה וגם מזינה אותם בסיקור סטריאוטיפי של איזורי הפריפריה. אלי אברהם מצא כי התקשורת המרכזית בישראל מסקרת את הפריפריה ותושביה סיקור מועט, לרוב באופן לא מעמיק תוך שימוש בסטריאוטיפים, בדעות קדומות ובהכללות. הסיקור מתמקד בתוצאות ולא בסיבות או בהקשר הרחב, כשבעיות הפריפריה מוצגות כאיום על שלמות החברה וישנה האשמה של הקורבן או של המיעוט במצב. התקשורת מתעלמת מהתארגנויות ומהתפתחויות פריפריאליות, וכאשר הן מגיעות למקום גבוה בסדר היום התקשורתי, הסיקור יהיה לרוב בהקשר שלילי (למשל של אסונות או פשע). כמו כן, העיתונות נוטה להציג כל דבר שאינו תל אביב כ"מרוחק", "מוזנח" או "בסוף העולם" (Avraham & First, 2006). גם מערכות החדשות אינן מקצות די עיתונאים כדי לכסות את הפריפריה, והעדר היחסי של העסקת עיתונאים מהפריפריה בכלי התקשורת המרכזיים משפיע על הסיקור של אזורים אלה. היעדרותה של קבוצה מסוימת מהמרחב התקשורתי משמעה הכחדה סמלית (Gerbner & Gross, 1976). כדי להימנע מכך ולזכות בסיקור, קבוצות פריפריאליות נזקקות לפיתוח דרכי גישה חלופיות, לעתים אף אלימות, ועלולות לשלם על כך בדימוי הציבורי שלהן.

"מחאת האוהלים", קיץ 2011

המחאה הגדולה ביותר בהיסטוריה של מדינת ישראל, שכונתה "מחאת האוהלים" או "מחאת קיץ 2011", החלה בהתכנסות ב-9.7.2011 בדירה קטנה בתל אביב של מי שתיחשב בעתיד לאחת

ממובילות המחאה, לפני לייף, עורכת וידאו בת 25, שקיבלה צו פינוי מדירתה שבועיים קודם לכן. מטרת הפגישה היתה להקים אוהלים בכיכר הבימה, בסמוך לשדרות רוטשילד. התאריך שנבחר היה יום חמישי, 14.7.2011. האירוע שנפתח בפייסבוק צבר לאחר כשלושה ימים יותר מ-2,000 משתתפים, ועד יום האירוע 7,000 איש אישרו הגעתם. אולם ביום שנקבע הגיעו רק לייף וחבריה והקימו אוהלים אחדים במקום. במקביל נפתח דף המחאה האינטרנטי J14 שכלל עדכונים על מיקומי המחאות, והיו בו קריאה לגיוס מפגינים ועדכונים שוטפים מהמאהל. כדי למשוך את הציבור להפגנות השונות, נפתחו בהמשך דפי פייסבוק שונים ששימשו לפרסום צעדות ואירועי המחאה. בתאריך 19.7.2011 הצטרפה למאבק התאחדות הסטודנטים הארצית בראשות יושב הראש איציק שמולי. במקביל החלו לצוץ מאהלים במקומות נוספים במרכז ובפריפריה. העצרת הראשונה נקבעה במרכז תל אביב למוצאי שבת 23.7.2011 (גורן, 2011), ואלה הגיעו, על פי הדיווחים, כ-20,000 מפגינים שהכריזו כי "העם דורש צדק חברתי". ב-30.7.2011 התקיימו כעשר הפגנות במקביל בערים שונות בישראל, ובהן השתתפו, על פי הערכות, 85,000 תושבים.

ב-7.8.2011 הקים ראש הממשלה בנימין נתניהו את "צוות רוטשילד", שהורכב משרים ומומחים בראשות פרופסור מנואל טרכטנברג, ומטרתו היתה לגבש תכנית רחבה להקלת הנטל על מעמד הביניים (גורן, 2011). כחודש לאחר תחילת המחאה היו מאהלי מחאה ב-41 יישובים ובהם כ-2,350 אוהלים (וואלה!, 2011). ב-3.9.2011 התקיים אירוע השיא של המחאה, ו-400,000 איש יצאו להפגין (גורן, 2011): 300,000 איש הפגינו בעצרת המרכזית בתל אביב, ו-100,000 איש נוספים הפגינו בערים שונות, בהן חיפה, כפר סבא, עפולה, מצפה רמון, הוד השרון, קריית שמונה, נהריה, כרמיאל, ראש פינה, קריית מוצקין, חדרה, ערד ועוד (ynet, 2011). אירוע זה היה הסימן לסיום הגל המרכזי של המחאה. בתחילת ספטמבר 2011 פורקו האוהלים במרכז תל אביב על ידי פקחים בגיבוי המשטרה.

מחקרים רבים ניתחו היבטים תקשורתיים שונים של "מחאת האוהלים", כמו המקום המרכזי של האינטרנט – ובמיוחד הרשתות החברתיות – בהפצת מידע על אודות המחאה וגיוס משתתפים (כספי, 2011; ליביו וכתריאל, 2015; מנוסביץ ולב-און, 2014); הייצוג החיובי של המחאה והמוחים בתקשורת המרכזית (ברנזון, 2014; לירן-אלפר וצרפתי, 2012); ייצוגים של המחאה בכלי תקשורת נישתיים (לחובר, 2012); תפיסות של עיתונאים לגבי סיקור המחאה (מנוסביץ ולב-און, 2014; Shultziner & Shoshan, 2018; Tenenboim-Weinblatt, 2014); ואף מקורות המידע של המוחים (חצרוני ולוינשטיין, 2012). המאמר הנוכחי מתייחד בשני היבטים – הן בבסיס הנתונים הנרחב של למעלה מ-1,000 כתבות שעל בסיסן בוצע הניתוח הכמותי הן במקור הנתונים – אשר כאמור נאספו במקומונים. ניתוח התכנים העולים בהם מאפשר מבט השוואתי אזורי של תופעות בעלות הקף כלל-ארצי, תוך מיקוד באקלים הדעות ואופי הסיקור ברחבי הארץ. מטרת המחקר הנוכחי הן להבין:

1. כיצד המקומונים בישראל סיקרו את "מחאת האוהלים" במהלך התרחשותה בקיץ 2011?
2. האם קיימים הבדלים בדפוסי הסיקור בין מקומונים מאזורים שונים?
3. האם קיימים הבדלים בדפוסי הסיקור בין סוגות עיתונאיות שונות בתוך המקומונים?

על מנת לזהות ולנתח באופן נרחב ומעמיק את מכלול המסרים המילוליים והחזותיים של מחאת 2011 במקומונים, בוצע ניתוח תוכן כמותי. לצורך כך, לאחר סקירה של החומר התאורטי ושל הכתבות שנכללו במדגם, פותח ספר קידוד אשר כלל את המשתנים הבאים:

תאריך הידיעה כדי לבדוק האם חל שינוי בדפוסי הסיקור לאורך תקופת המחאה.

שם המקומון ושם העיר המסוקרת כדי לבדוק האם ישנם הבדלים בסיקור בין אזורים גיאוגרפיים שונים שכוסו בכתבות (למשל: מרכז לעומת פריפריה) ובין כלי תקשורת היוצאים במקומות שונים. נערכה הבחנה בין מקום ההוצאה לאור של המקומון ובין האזור המסוקר בכתבה, מכיוון שלעיתים קרובות מדובר בשתי ערים שונות, למשל עיתון היוצא לאור בחיפה ומסקר הפגנה שנערכה בעפולה.

מספר העמוד כדי לקבל אינדיקציה על מידת הבולטות של הפריט החדשותי.

אורך הפריט. גם ממשנתנה זה ניתן ללמוד על מידת הבולטות של הפריט. נקבעו המדדים הבאים: פחות מרבע עמוד, מרבע עמוד עד עמוד שלם, בין עמוד שלם לשני עמודים שלמים ויותר משני עמודים שלמים.

סוג הפריט. "מחאת האוהלים" זכתה להתייחסות במגוון רחב של מדורים וסוגות, וכמעט מיומה הראשון גלשה מעמודי החדשות לעבר מדורי התרבות (מוזיקה, ספרים), הרכילות ואף הספורט. כמו כן, "מחאת האוהלים" זכתה להתייחסות רבה בטורים אישיים שבהם מובעת באופן ישיר ומפורש דעתו/ה האישית של הכותב/ת. בהמשך, הוחלט להבחין בין שלוש סוגות: ידיעה חדשותית, טור אישי (פרשנות/דעה) ו"אחר".

מתוך הבנה שלתמונות יש כוח פוטנציאלי רב בהבניית המשמעות הכוללת של הטקסט שתי שאלות בספר הקידוד בדקו את ההיבטים החזותיים הבאים: **מהו ההקשר של התמונה? ומי מוצג בתמונה?** נבדק האם צורפו תמונות לכתבה והאם התמונות מציגות הקשר מחאתי (מאהל/אוהלים, הפגנה/ נאום, כרזות) או שלא ניתן כלל להסיק מהתמונה או מהכיתוב שלה שהכתבה עוסקת במחאת האוהלים (למשל: תמונת פנים של אדם על רקע נייטרלי). בהמשך נבדק מי מוצג בתמונה, במילים אחרות, מי זוכה לבולטות: המוחים או אנשי הממסד המקומי? אנשי ציבור/מפורסמים או פוליטיקאים ברמה הארצית (למשל: ראש ממשלה, שרים וחברי כנסת).

הדמויות המוזכרות בכתבה. אחד מהמרכיבים המרכזיים במסגור הוא הדמויות המצוטטות, שכן באמצעות ציטוט ישיר של דמות מסוימת קהל הקוראים נחשף לפרשנות מסוימת של המציאות, החל מהשפה, דרך הגדרת המצב וכלה בהטלת אשמה ואחריות לפתרון. אפשרויות התשובה לשאלה זו היו זהות לשאלה הקודמת וניתן היה לבחור בין שבע תשובות אפשריות: אין אף דמות מצוטטת, אזרחים שלא בהקשר מחאתי (כלומר שלא לקחו חלק במחאה), מוחים ומובילי המחאה, דמות ציבורית/מפורסמים (כולל כותבי הטורים), דמות מהממסד המקומי (חבר/ת מועצה, ראש עיר וכדומה), דמות מהממסד הארצי (חבר כנסת, שר, ראש ממשלה), "אחר".

אשמים במצב. סוגיית האשמה/האחריות היא מרכיב חשוב בסיקור המחאה, שכן באמצעות הצבעה, בין היתר, על אשמים מוענקת משמעות לאירוע. כך, אוסף מקרי של אירועים הופך לנרטיב. האשמה של גורם מסוים קודדה ככזו במקרים הבאים: (1) כאשר הדבר נאמר מפורשות על ידי אחד מהדוברים בכתבה ("ביבי אשם"). (2) כאשר העורך/הכתב בחרו להציג את הגורם כאשם ("המדינה אחראית ליוקר המחיייה"). (3) כאשר בתמונה המלווה את הכתבה מופיע שלט ובו מוטלת אשמה על גורם מסוים ("הבנקים חולבים אותנו"). (4) כאשר בכתבה עולה האחריות של גורם מסוים למציאת פתרונות למצב (למשל, התייחסות לוועדת טרכטברג כאחראית למציאת פתרונות קודדה כאשמת "המדינה"/"הממשלה"). בשאלה זו היו שבעה מדדים: לא רלוונטי (הכתבה כלל איננה עוסקת בסוגיית האשמה), אף אחד לא אשם, המערכת הפוליטית באופן כללי (גם ארצית וגם מקומית) ובכלל זה ביטויים כגון: "הממשלה" ו"המדינה", בעלי הון/טייקונים ובכלל זה תאגידים ובנקים (תנובה, חברות סלולר וכדומה), איש פוליטי מסוים (ראש הממשלה, שר האוצר, שר השיכון וכדומה), האזרחים עצמם המוציאים יותר כסף ממה שיש להם, "אחר".

ביקורת על עצם קיומה של המחאה. לצד סוגיית הטלת האחריות והאשמה במצב הדיור וביוקר המחיה בישראל, נבדק האם המחאה סוקרה בצורה אוהדת או ביקורתית. שאלה זו בדקה אזכורים המתייחסים לביקורת השוללת את עצם קיומה של המחאה כולה, ולא בחנה אזכורים המביעים ביקורת נקודתית או כללית על התנהגות/ התנהלות המנהיגים ו/או המוחים במהלך "מחאת האוהלים". שאלה זו כללה שבע אפשרויות תשובה: אין ביקורת, הביקורת הועברה בתמונות, הביקורת הועברה בסיפורים אישיים של המוחים, הביקורת הועברה בדברי המנהיגים, הביקורת הועברה בדברי אנשים שלא לקחו חלק במחאה, הביקורת הועברה בדברים של אנשים שהמחאה מופנית נגדם (למשל: שרים, ראשי ערים, טייקונים וכדומה), הביקורת הועברה באמצעות כלים רטוריים ומסגור כללי שהעורך/כתב בחר (דגשים ומילים המופיעות בכותרות או בתחילת הכתבה, אופי הצגת הדוברים והמאבק כולו וכדומה), "אחר".

מסרים של העצמה. קטגוריה זו בדקה האם הכתבות כללו מסרים של העצמה. במחקר הנוכחי תחושת העצמה הוגדרה באופן הבא: האם על סמך הפריט הנבדק אנשים מאמינים עכשיו יותר (בהשוואה לעבר) בכוחם לשנות את המציאות סביבם? ניתנו שתי אפשרויות תשובה: כן או לא.

מבחני מהימנות

כמקובל במחקרי ניתוח תוכן, בוצעו מבחני מהימנות בין המקודדים. בעקבות מבחני המהימנות נעשו מספר שינויים בספר הקידוד: הורדו שאלות שרמת המהימנות בין המקודדים היתה פחותה מ-90%, ומספר שאלות חודדו. בתום ארבעה סבבי מהימנות מול מקודד אחר (כולל בדיקת מהימנות גם מול החוקר הראשי) ורק לאחר שהושגה מהימנות של לפחות 90% בכל אחת מהשאלות, סיימה מקודדת אחת לקודד את שארית הכתבות שבמדגם.

מדגם

נעשה שימוש במאגר הנתונים של חברת "יפעת" המתמחה בניית תיקון תקשורת. ברשות חברת "יפעת" עומד מאגר דיגיטלי של כל אמצעי התקשורת היוצאים לאור בישראל. על מנת להגדיל את תוקפו החיצוני של המחקר נדגמו כל העיתונים המקומיים בדפוס שיצאו לאור בקיץ 2011 בשפה העברית.

כמו בכל מאגר כתבות דיגיטלי, החיפוש בוצע באמצעות מילות חיפוש. מילות החיפוש היו: מחאת הדיור, מחאת האוהלים, מחאה חברתית, דיור ציבורי, דיור בר השגה, צדק חברתי, צעדת המיליון, הפגנת המיליון, דפני ליף, איציק שמולי, סתיו שפיר ורוטשילד. טווח התאריכים שהוגדר לסיקור החל מיומה הראשון של המחאה 14/07/2011 ועד יום שישי שקדם להפגנת המיליון ה-02/09/2011. אומנם החיפוש האוטומטי עוזר להבטיח ששיעור גבוה מהכתבות שבהן הופיעה לפחות אחת ממילות החיפוש שהוגדרו אכן תיכללנה במדגם; אך החסרון הוא שבדרך זו עולות גם כתבות העוסקות במגוון רחב של נושאים שכלל אינם עוסקים במחאת האוהלים (למשל: מודעות מטעם עיריות בנוגע להיתרי בנייה של יחידות דיור, פרסומות לדיור מוגן, כתבות על מחאות בנושאים שונים [סביבתיים, עירוניים] שהתרחשו באותו זמן ועוד). המקודדת בשלב הראשון נדרשה לעבור על כל כתבה ולנפות כתבות שאינן רלוונטיות כלל למחאת האוהלים.

בתום שלב הסינון הראשוני כלל המדגם כתבות שעיקרן עסק במחאת האוהלים, כמו גם כתבות שמחאת האוהלים לא היה הנושא המרכזי בהן (כלומר: מחאת האוהלים לא הוזכרה בכותרות הכתבה או בחלק ניכר ממנה), אך הן כללו התייחסות קצרה אליה. הכוונה מאחורי החלטה זו היא לחקור את מכלול הייצוגים והמשמעויות של המחאה בסיקור התקשורתי במקומונים, על מנת לחזק את תוקפו החיצוני של המחקר. דוגמאות מייצגות לכתבות מסוג זה הן כתבות צבע שבמסגרתן ראינו אדם (שחקן/אומן/זמר/דוגמן) לרגל אירוע מסוים (חתונה, קמפיין/תערוכה/הצגה) וכדרך אגב שאלו על דעתו ביחס למחאת האוהלים.

ממצאים

בפרק זה יוצגו הממצאים העיקריים מניתוח התוכן הכמותי. תחילה נדון בממצאים כלליים ובהמשך נדון בנתונים השוואתיים הן בין הכתבות שפורסמו בפריפריה ו/או סיקרו אותה הן בין הסוגות העיתונאיות השונות.

בתום תהליך האיסוף והסינון נכללו במדגם 1,005 כתבות ב-172 מקומונים. 382 כתבות פורסמו בשלושת השבועות הראשונים של המחאה (14/07/2011-05/08/2011) ו-623 כתבות פורסמו בשלושת השבועות האחרונים של המחאה (10/08/2011-02/09/2011). כמו כן, לאורך כל תקופת המחאה פורסמו 148 כתבות במקומונים באזור הדרום¹, 219 כתבות במקומונים באזור הצפון², 614 כתבות במקומונים באזור המרכז³ ו-24 כתבות פורסמו במקומונים היוצאים לאור בקיבוצים ומושבים.

39.8% מהכתבות סיקרו את המחאה באופן כללי ולא התמקדו באיזור מסוים. כשליש (30.7%) מהכתבות סיקרו את איזור המרכז כאשר משקלם של איזור המרכז ושל תל אביב היה שווה (15.6% לעומת 15.1% מכלל המדגם, בהתאמה). כשישית מהכתבות (16.7%) סיקרו את איזור הצפון וחיפה. משקלם של שאר איזורי הארץ (דרום, ירושלים, יהודה ושומרון) היה קטן יחסית. בולטות הפריטים על המחאה נמדדה באמצעות שתי שאלות: מיקום הפריט במקומון ואורכו. מהממצאים עולה כי הידיעות התפרסמו בכל דפי העיתון. מימצא זה הגיוני לאור העובדה שהסיקור בוצע גם במסגרת טורים אישיים ומדורים "רכים" שבדרך כלל ממקמים בחצי האחרון של המקומון. כשליש מהכתבות (32.2%) פורסמו עד עמוד 20, כשליש מהכתבות (35.3%) פורסמו בעמודים 21-40 וכשליש (32.4%) פורסמו מעמוד 41 ועד סוף העיתון. כמו כן, כחמישית (19.7%)

מהפריטים היו באורך של פחות מרבע עמוד. אלה היו בעיקר מבזקי חדשות וקטעי רכילות, שאורכם נע בין מילים בודדות לפיסקאות בודדות. הרוב המכריע של הידיעות (62.1%) היו בין רבע עמוד לעמוד שלם, אורכן של כעשירית מהידיעות (10.5%) נע בין עמוד שלם לשני עמודים ורק 7.7% מהכתבות היו יותר משני עמודים שלמים, ברוב המקרים מדובר באחת מהכתבות המרכזיות של המקומון באותו שבוע, שלרוב גם זכתה להיות כתבת שער.

מתוך כלל הכתבות, 580 (57.3%) הן ידיעות חדשותיות ו-223 (22.1%) הן טורים אישיים. כל שאר הכתבות (205) סווגו תחת קטגורית ה"אחר" והן כוללות 87 כתבות ממדורי הרכילות ועוד 53 מכתבים למערכת/קוראים כותבים. שאר הכתבות בקטגורית ה"אחר" (65) התפרסמו במדורים שונים: מוזיקה, ספורט, אופנה ועוד.

חלק בלתי נפרד מבניית המסגור הוא שימוש בתמונות ואמצעים חזותיים, לכן גם היבט זה נבדק. נמצא כי ב-41.3% מהידיעות הוצגו סמלים וסממנים של מחאה: מאהל ו/או אוהל (24%), או הפגנות, צעדות ושאר אירועים (למשל: שירת מכוניות, מיצגים וכדומה), וכן כרזות (17.3%). כמו כן, בכמעט חצי מהידיעות (45.4%) היתה לפחות תמונה אחת בה לא ניתן לזהות שום הקשר מחאתי. תחת קטגוריה זו נכללו תמונות פרופיל של אנשים על רקע נייטרלי, למשל של ראש ערים וכותבי טורים. בכמעט רבע מהידיעות (23%) לא צורפה תמונה.

פן נוסף בניתוח החזותי קשור לזהות השחקנים המוצגים. ב-37.9% מהפריטים נכללו תמונות המציגות אנשים המשתתפים במחאה. ברבע מהפריטים הוצגו תמונות של אנשים מפורסמים שרובם לקחו חלק במחאה (זמרים, סופרים וכדומה). 10.1% מהתמונות מציגות אזרחים רגילים לא בהקשר מחאתי, כך שקורא המתבונן בתמונה בלי לקרוא את הכתבה ואת כותרותיה לא יבין שהאנשים הללו קשורים באופן כלשהו למחאה. ביותר משליש מהפריטים (37.8%) לא ניתן לזהות אנשים, משמע שהתצלום לא כלל אנשים, אלא אוהלים, כרזות, מבנים, נופים וכיוצא באלו או שהפריט לא כלל תמונה.

בתהליך בניית המשמעות לאירוע יש תפקיד מיוחד לבחירת מרואיינים. השחקנים השונים שנבחרו לכתבה מביעים במילים שלהם את תפיסת המציאות ואת השתלשלות האירועים מזווית הראייה שלהם, וכך יכולים לשכנע את הקוראים בצדקתם. בקצת יותר משליש מהפריטים (37.2%) ציטטו באופן ישיר את המוחים ומובילי המחאה ברמה המקומית והארצית. 16.8% מהפריטים ציטטו באופן ישיר אנשים מפורסמים (כותבי טורים, זמרים, אנשי בידור, אושיות מקומיות ודמויות ציבוריות). שיעור דומה של פריטים (16.6%) ציטטו באופן ישיר דמויות מהממסד המקומי (ראש העיר וחברי מועצה) ו-15.7% מהפריטים ציטטו אזרחים שלא השתתפו במחאת האוהלים. בכמעט בעשירית מהכתבות (9.4%) מופיע לפחות ציטוט אחד של אישיות פוליטית מהממסד הארצי, לרוב שר האוצר, שר השיכון והבינוי וכמובן ראש הממשלה. בכשליש (32.3%) מהידיעות לא היו ציטוטים.

הסיקור החדשותי של המחאה היה דומה במקרים רבים. סיפור ההקמה, גיוס הפעילים והאנשים שבחרו לגור באוהל במשך מספר שבועות היה במידה רבה דומה מאוד בכל רחבי הארץ. מקומון אחר מקומון, עיר אחרי עיר, תיארו במבנה עלילתי כמעט זהה את אשר התרחש על הדשא העירוני.

שמות הפעילים והמקומות השתנו, אך הנרטיב היה זהה: במקרים רבים היה מדובר באדם בודד, לעיתים בזוג או בקומץ חברים שנמאס להם רק לצפות בשידורים החיים מהמאהל בשדרות רוטשילד או לנסוע לעיר השכנה בכדי למחות, ואז הם החליטו לעשות מעשה ולהקים מאהל/ לארגן הפגנה בעירם ליד הבית. בהמשך הכתבה הם מספרים בפירוט רב כיצד השתמשו בכל אמצעי התקשורת הזמינים להם (בעיקר טלפון ופייסבוק) כדי לגייס אנשים, וכיצד באופן הדרגתי המחאה צוברת תאוצה בעיר. כתבים רבים לנו לפחות לילה אחד במאהל העירוני כדי להביא את "מגוון הקולות מהשטח". אך גם מגוון הדמויות הללו שולבו בתבנית שחזרה על עצמה בכתבות רבות: "הסטודנט", "הזוג הצעיר", "החד הורית", "מחוסר הדיוור". לעיתים נוספו תבניות אחרות, כגון: "העולה החדש" או "הפנסיונר". לכל אלה נוספה לעתים קרובות תגובה רשמית מצד הממסד המקומי.

סוגיית האשמה והאחריות לתיקון המצב

היבט חשוב במסגור אירועי מחאה הוא סוגיית האשמה והאחריות. מנהיגי המחאה ברמה הארצית השקיעו מאמצים רבים לסמן את האשמים במצב, הממשלה הנוכחית וממשלות קודמות. בכמעט שני שלישים מהדיעות (64.9%) היתה התייחסות לסוגיית האשמה/אחריות לעומת 35.1% מהכתבות שלא כללו התייחסות כזו. נראה שהמוחים הצליחו לבסס את המסגור שלהם ולהעביר אותו לציבור ולאנשי התקשורת, שכן האשמה על יוקר המחייה המאמיר (עלייה עקבית ודרמטית בעיקר במחירי הדיוור, המזון והדלק) הוטלה ב-58.5% מכלל הידיעות על המערכת הפוליטית הארצית ו/או המקומית (כולל ביטויים כגון: "הממשלה", "המדינה"). בכחמישית (20.6%) מכלל הידיעות האשמה הוטלה, בין היתר, על אישיות פוליטית מסוימת (ברוב המכריע של המקרים ראש הממשלה, שר האוצר או שר השיכון), כפי שניתן להתרשם מהדוגמאות המייצגות הבאות:

חובת תיקון המעוות על נתניהו וממשלתו. זוג צעיר היום לא יכול היום לרכוש דירה, ואיננו מסתדר עם מחירי השוק. (איך מחבר, 2011).

מה נתניהו, מה אנחנו האזרחים רוצים? העם רוצה דבר פשוט - דיור בר השגה, קורת גג לגור תחתיה ובמחיר סביר. אני מתייצב כאן מולך סא"ל במילואים [...] ואומר לך נתניהו דבר פשוט [...] השבר הוא גדול ועמוק, והגיע הזמן שתקשיב לעם ולא ליועצייך. רד אל העם אדוני ראש הממשלה (בן-דוד א', 2011).

ב-11.9% מהידיעות האשמה הוטלה בין היתר על בעלי ההון והטייקונים, כפי שניתן להתרשם מהדוגמה הבאה:

המחאה היא מול שלטון שגורר ריקבון מערכת עוד מעשרת השלטונות שקדמו לו. [...] המנגנון האינטרסנטי שלהם הדחיק את הצדק החברתי לשולי העדיפויות וחילק את עושר הארץ למספר קטן של מעורבים על פי שיטת השקשוקה [...] החזירות של הטייקונים היא אף גדולה מזאת של הפוליטיקאים (שי, 2011).

מסגרת המשמעות המתחרה לזו שניסו לקדם המוחים הצביעה על האחריות האישית של האזרחים במצבם הכלכלי. מעניין שרק ב-5% מכלל הידיעות האשמה על יוקר המחיה הוטלה על האזרחים עצמם בעקבות העובדה שהם מוציאים יותר כסף ממה שהם יכולים להרשות לעצמם. למשל: *אני מכיר אישית אנשים שמשתכרים 24 אלף שקל ולא גומרים את החודש. עיניים גדולות, לא מסתפקים במה שיש [...] מפנקים את הילדים ברמה מזעזעת, קונים*

להם כל מה שהם מבקשים וגם מה שלא מבקשים. חצי מזה לא שימושי ובסוף אותם ילדים שמקבלים הכל בועטים בהורים. לא מכבדים אותם ולא מעריכים כלום. הם ילדי השמנת שנופלים לסמים, לשתיה חריפה ובסוף [...] הם גם מפגינים (חדד), (2011).

ביקורת על עצם קיומה של המחאה

הממצאים ממחישים את התמיכה העצומה ואת הגיבוי שמחאת האוהלים זכתה לה בציבוריות ובתקשורת הישראלית. ברוב המוחלט של הכתבות (82.2%) לא ניתן לזהות מסרים של ביקורת ושילת המחאה. בכתבות שכן כללו מסרים מסוג זה, הם הועברו בשני אופנים מרכזיים (שבדרך כלל גם הופיעו באותה כתבה). הדרך הנפוצה ביותר להעביר ביקורת נגד המחאה היא באמצעות כתבה חדשותית הכוללת ציטוטים של אנשים שלא השתתפו במחאת האוהלים. סעיף זה כולל גם דעות שהופיעו בטורים אישיים, שכותביהם העידו על עצמם שהם אינם משתתפים במחאה (14.9%).
אביגדור ליברמן, שר החוץ, [הגיע] לשדרות אך הודיע שלא יבקר במאהל המחאה משום שמדובר ביצעקנים בתשלום' (פרנס, 2011).

הדרך השנייה בשכיחותה להעברת ביקורת נעשתה באמצעות כלים רטוריים ומסגור כללי שהכתב בחר (13.3%). הכוונה היא בעיקר לכותרות ומילים מסוימות בתוך הכתבה. למשל, הבחירה בכותרת הראשית הבאה: "הליכוד עולה להתקפה!" ובכותרת המשנה: "סוזן מדר מותיקי הליכוד ביבנה מאשימה את מארגני המחאה ואף מביאה נתונים המצביעים שאת מחאת המאהל מוביל השמאל הקיצוני כדי להפיל את ביבי" (אין מחבר[2], 2011).

דרכים נוספות כוללות סקרים שהעיתון עורך בין קוראיו וטוקבקים שהוא מפרסם גם בעותק המודפס שלו. למשל, בסקר מקוון שזמן הדרום - אשקלון ערך בקרב קוראיו "האם מחאת הדיור מוצדקת?" ניתן היה למצוא את התשובה הבאה: "זאת לא מחאה אותנטית, אלא מחאה של שמאל נגד ימין" (12%) לצד אפשרות התשובה: "המחאה מוצדקת- הממשלה אשמה במצוקה (80%)" (אין מחבר [3], 2011). במקרה חריג במדור הטוקבקים של אחד העיתונים פורסמו ארבעה טוקבקים רצופים המביעים ביקורת חריפה כנגד מחאת האוהלים; לדוגמה: "בתמונת אפשר לזהות את הזבל - אנרכיסטים מנעלין ובילעין. צריך לשבור להם את העצמות". טוקבק נוסף שהודפס:

אם אף ארגון לא עומד מאחוריה המחאה, איך כל האוהלים זהים? איך ייתכן שאנשים שאין בניהם קשר, ושאף ארגון לא תומך בהם ולא מארגן אותם, מביאים איתם אותו דגם של אוהל ובאותו צבע? ועוד משהו: אם אף ארגון לא עומד מאחורי המחאה 'הספונטנית', מי מממן את הסעות החינם להבימה? (אין מחבר [4], 2011).

כמו כן, מדי פעם ניתן לזהות טענות ביקורתיות כנגד המחאה שנאמרו על ידי המוחים עצמם מתוך כוונה לשלול ולסתור את אותן הטענות, למשל:

הם אומרים שאנחנו דור מפונק ואני אומרת שבמדינה שמתהדרת בצמיחה כלכלית זה לא פינוק לדרוש בית. הם אומרים שזו מחאה של אשכנזים חילוניים, ואני אומרת: תראו מי הגיע לכאן היום, זו כבר מזמן לא מחאה של סקטור אחד, זו מחאה

של כל העם. אנחנו והחבר'ה מרוטשילד - כולנו באותה סירה וכולנו יחד במאבק הזה (קראוזה-ישראל, 2011).

כיצד מתפלגים המסרים השליליים על פני תקופת איסוף הנתונים? כפי שניתן ללמוד מטבלה 1, שבוע לאחר הקמת האוהלים הראשונים בתל אביב נכללו במקומונים השיעור הגבוה ביותר של פריטים, שכללו מסרים שליליים ביחס ללגיטימיות של מחאת האוהלים. חשוב לציין שבשבוע זה המחאה עדיין לא הגיעה לכל רחבי הארץ, ואגודת הסטודנטים אך זה עתה הצטרפה למחאה, לכן נשמעו לעיתים קרובות טענות על כך שזו מחאה תל אביבית, שזו מחאה של "ילדים מפונקים" וכיוצא באלו. בשבועות העוקבים חלה מגמת ירידה בשיעור המסרים השליליים, אך עדיין מדובר בכרבע מהכתבות בשבוע נתון.

טבלה מספר 1: שיעור מסרים שליליים על ציר הזמן

תאריך	14.07 - היום שבו דפני ליף הקימה את האוהל הראשון בשדרות רוטשילד בתל אביב	21.07	28.07	04.08	11.08	18.08	25.08	01.09
סה"כ כתבות (N)	5	41	51	293	68	115	190	242
אחוז כתבות המכילות מסרים שליליים	0%	30%	24%	24%	7%	13%	18%	12%

בתחילת אוגוסט היתה סדרת התבטאויות מצד דמויות ציבוריות נגד המחאה, טענות שהופיעו בהרבה מהטורים האישיים שהתפרסמו בסופו של אותו שבוע. שני דוברים, דוד עמר ומרגלית צנעני, שאמירותיהם השוללות את עצם קיום ההצדקה של מחאת האוהלים, זכו לבולטות הגבוהה ביותר בידיעות שפורסמו במקומונים. ב-01/08/2011 במהלך ישיבת סיעת הליכוד, דוד עמר (ראש עיריית נשר) טען: "אין מחאה. ביבי, משקרים אותך. כולם ברוטשילד עם נרגילות וסושי. אין עגלה פנויה בשדה התעופה" (שומפלב, 2011). דברים אלו זכו לשלל תגובות באותו סוף שבוע, הן במקומוני הפריפריה הן במרכז הארץ. רובן יצאו נגד התפיסה של עמר, כפי שניתן להתרשם מהדוגמה הבאה:

'מחאת הסושי והנרגילות' מגדירים זאת גורמים בליכוד שמתעקשים לחיות בהכחשה [...] ציבור שלם שהרגיש שדופקים אותו וחיפש אלטרנטיבה לשלטון מפא"י, מצא עצמו נלחם להישאר עם הראש מעל המים בכלכלה שמנהיג הליכוד. אז מה אם אוהלים הוקמו בקריית שמונה, בבאר שבע, בבית שאן, בירושלים. יותר קל לחשוב על הסושי ברוטשילד, שאוכלים הסמולנים שרוצים דירה בשדרה (מנדל, 2011).

תחושות העצמה ומסוגלות אישית לחולל שינוי פוליטי

בפחות מחמישית מהכתבות (18.2%) נכללו מסרים של העצמה. מסרים אלו ניתן למצוא במקומונים שיצאו לאור בכל רחבי הארץ ובכל הסוגות. אמנם השיעור יחסית נמוך, אך הוא באותו סדר גודל של הכתבות הביקורתית המופיעות ב-17.8% מהידיעות.

על התופעה אליה אנו עדים בשבועות האחרונים עוד ילמדו בשיעורי ההיסטוריה, האזרחות והסוציולוגיה. תפיסת האזרחים לגבי הפערים, שנגרמו ממדיניות כושלת של הממשלות הקודמות, השתנתה. הם הבינו כי הקשיים וחלוקת הנטל הבלתי צודקת אינם גזירת גורל, ולכן קמו וזעקו והשמיעו קול ברור: 'עד כאן!' (אזולאי, 2011).

כל זה לא חדש. החידוש הוא שכנראה עכשיו הגיעו מים עד נפש, ואנשים יוצאים לרחובות. ליבי מתמלא ברוח של אופטימיות חדשה וזיק של תקווה - אולי הפעם זה אמיתי? (בן-דוד מ', 2011).

הקיץ הזה ייזכר בספר דברי הימים הישראלי בתור הקיץ שבו כולם רצו להיות דני האדום וכל מעגל תנועה שאף להיקרא א-תחריר. הכוכב התורן זימר ברדיו 'שהכל זה מלמעלה', אבל אלפי אנשים יצאו לרחובות כדי להוכיח את ההיפך הגמור. נראה שזה יהיה הקיץ שבו אנשים יחזרו להאמין שיש בידיים הפרטיות שלהם כוח להזיז הרים (קראוזה-ישראל, 2011).

הבדלים בדפוסי הסיקור בין מקומונים מהמרכז והפריפריה

לבדיקת ההשערה שקיים קשר בין מחוז ההוצאה לאור של המקומון לבין מספר עמוד בו התפרסמה הכתבה נערך מבחן חי בריבוע. נמצא כי קיים קשר מובהק בין המשתנים ($\chi^2 = (2) = 9.58, p < 0.01$).

בטבלה 2 ניתן לראות כי במרכז רוב הכתבות התפרסמו במרכז העיתון ובסופו, ואילו בפריפריה רובן התפרסמו בתחילת העיתון ובמרכזו. כלומר, עורכי המקומונים היוצאים לאור בפריפריה העניקו למחאה בולטות גבוהה יותר.

טבלה מספר 2: מספר עמוד על פי מחוז הוצאה לאור

סה"כ	עמוד 41 עד סוף העיתון	עמוד 21-40	עד עמוד 20	
(500) 100%	(177) 35.4%	(184) 36.8%	(139) 27.8%	מרכז הארץ
(504) 100%	(148) 29.4%	(171) 33.9%	(185) 36.7%	פריפריה

לבדיקת ההשערה שקיים קשר בין מחוז הסיקור לבין מספר העמוד בו התפרסמה הכתבה נערך מבחן חי בריבוע. נמצא כי קיים קשר מובהק בין המשתנים ($\chi^2 = (2) = 6.18, p < 0.05$).

בטבלה 3 ניתן לראות כי רק כרבע (24.9%) מהידיעות שסיקרו אירועים שהתרחשו במרכז הארץ פורסמו באחד מעשרים העמודים הראשונים של העיתון; זאת בשעה שיותר משליש (34.1%)

מהידיעות שסיקרו אירועים שהתרחשו בפריפריה התפרסמו בעשרים העמודים הראשונים של העיתון. ממצא זה מחזק את הבולטות הגבוהה שניתנה בפריפריה למחאת האוהלים. ניתוח זה אינו מתייחס לכ-400 כתבות שלא התייחסו לאירועים באיזור גיאוגרפי מסוים.

טבלה מספר 3: מספר עמוד על פי מחוז סיקור

סה"כ	עמוד 41 עד סוף העיתון	עמוד 21-40	עד עמוד 20	
(309) 100%	(105) 34.0%	(127) 41.1%	(77) 24.9%	מחוז מרכז
(206) 100%	(87) 29.4%	(108) 36.5%	(101) 34.1%	פריפריה

לגבי המימד השני של משתנה הבולטות – אורך הכתבה – לא נמצא קשר בין אורך הכתבה לבין מחוז ההוצאה לאור של המקומון. כמו כן לא נמצא קשר בין אורך הכתבה ובין מחוז הסיקור.

לאור יחסי הכוחות ורגשות הניכור שחלק מתושבי הפריפריה חשים כלפי מרכז הארץ, ובמיוחד לאור קריאות שנשמעו כנגד המחאה "הלבנה" ומנהיגיה "השבעים" ו"המפונקים", נבדק האם יש הבדל במספר המסרים הביקורתיים נגד המחאה בין המקומונים של מרכז הארץ לבין מקומוני הפריפריה. לבדיקת ההשערה שקיים קשר בין מחוז ההוצאה לאור של המקומון לבין הימצאותם של מסרים שליליים נערך מבחן חי בריבוע. נמצא כי קיים קשר מובהק בין המשתנים $(x^2 = (1) = 4.012, p < 0.05)$.

ב-20.3% מהידיעות שפורסמו בפריפריה ניתן לזהות מסר שלילי, לעומת 15.4% בלבד מהכתבות שיצאו לאור במרכז הארץ וכללו ביקורת כנגד המחאה. יתרה מזאת, נבדקה גם ההשערה שקיים קשר בין האיזור הגיאוגרפי המסוקר לבין הימצאותם של מסרים שליליים. לצורך כך נערך מבחן חי בריבוע, ונמצא כי קיים קשר מובהק בין המשתנים $(x^2 = (1) = 7.698, p < 0.01)$.

ב-11.9% מהידיעות שסיקרו את הפריפריה ניתן היה לזהות מסר שלילי, לעומת 5.5% בלבד מהכתבות שסיקרו את מרכז הארץ. על אף שההפרש בין האזורים הוא גדול יחסית, יש לזכור כי אחוז הפריטים השליליים נמוך.

הבדלים בדפוסי הסיקור בין סוגות עיתונאיות במקומונים

כאמור, פריטים חולקו לשלוש קטגוריות: ידיעה/כתבה חדשותית, טורים אישיים/מאמרי דעה ו"אחר" וכללו בעיקר פריטים ממדורי רכילות, מוזיקה, ספרות ומכתבים למערכת. לבדיקת ההשערה שקיים קשר בין סוגת הכתבה לבין קיומם של מסרים שליליים נערך מבחן חי בריבוע.

נמצא כי קיים קשר מובהק בין המשתנים $(x^2 = (2) = 107.54, p < 0.001)$.

מטבלה 4 עולה כי 41% מהטורים האישיים ומאמרי הדעה כוללים מסרים שליליים לעומת 9.8% בלבד מהידיעות החדשותיות שהכילו מסרים שליליים, ולעומת 15.5% בלבד מהפריטים בקטגוריית ה"אחר". נתונים אלה מצביעים על כך שבמידה שקוראי מקומון היו נחשפים רק לידיעות

החדשותיות הם בקושי היו מודעים לכך שיש ביקורת כנגד המחאה. זאת, בניגוד לטורים האישיים, שם כמעט כל פריט שני העלה טענה ביקורתית ביחס ללגיטימיות של המחאה.

לבדיקת ההשערה שקיים קשר בין סוגת הכתבה לבין קיומם של מסרים שליליים במקומונים היוצאים לאור במרכז הארץ נערך מבחן חי בריבוע. נמצא כי קיים קשר מובהק בין המשתנים

$$(\chi^2 = (2) = 83.62, p < 0.001)$$

באזור המרכז רק 8.2% מהידיעות החדשותיות ורק 5.7% מהפריטים בקטגוריית "אחר" הכילו מסרים שליליים ביחס למחאה, בעוד ש-42.9% מהטורים האישיים/מאמרי הדעות כללו מסרים ביקורתיים ביחס למחאה. שוב אנו רואים פערים גדולים מאוד בין הסוגות השונות, ועד כמה בולטים הטורים האישיים כראשי חץ הנושאים ביקורת היוצאת כנד הזרם המרכזי בזמן התרחשות האירועים.

לבדיקת ההשערה שקיים קשר בין סוגת הכתבה לבין קיומם של מסרים שליליים בכתבה במקומונים היוצאים לאור בפריפריה נערך מבחן חי בריבוע. נמצא כי קיים קשר מובהק בין

$$(\chi^2 = (2) = 41.378, p < 0.001)$$

מטבלה 4 עולה כי בפריפריה רק 11.3% מהידיעות החדשותיות לעומת 25.7% מהפריטים בקטגוריית ה"אחר" כללו מסרים שליליים ביחס למחאה, בעוד ש-39.4% מהטורים האישיים/מאמרי הדעות הכילו מסרים ביקורתיים. שוב, בולט מאוד תפקידם הייחודי של הטורים האישיים כשופר לביקורת. יחד עם זאת, מעניין לראות את השיעור הגבוה של הפריטים בקטגוריית ה"אחר" שהכילו טענות השוללות את ההצדקה לקיומה של מחאת האוהלים. בחלק גדול מהמקרים מדובר במכתבים של קוראים שהביעו את מחאתם על דפי העיתון, חלקם אף הביעו מידה מסוימת של תרעומת כלפי התגייסות התקשורת לטובת מאבק, שלטענתם רק נצבע בצבעים חברתיים, אך הוא מפלגתי לכל דבר.

טבלה מספר 4: סיכום מסרים שליליים על פי סוגה לפי מקום הוצאה של המקומון

סה"כ	פריפריה	מרכז הארץ	ידיעות חדשותיות
(56) 9.8%	(33) 11.3%	(23) 8.2%	טורים אישיים/מאמרי דעה
(91) 41.0%	(43) 39.4%	(48) 42.9%	פריטים "אחרים"
(32) 15.5%	(26) 25.7%	(6) 5.7%	

דיון ומסקנות

"מחאת האוהלים", המחאה הגדולה בהיסטוריה של מדינת ישראל, התרחשה ברחבי הארץ, במרכז ואף בפריפריה. על מנת לבדוק את סיקור המחאה בחרנו להתמקד במקומונים בשל מספרם הרב והאופי המקומי שלהם, המאפשר לבטא את הזווית הייחודית של המקום בו הם יוצאים לאור ואת נקודות המבט השונות בין המרכז לפריפריה.

מחקרים מראים שייצוג של מחאה בתקשורת המרכזית, במיוחד אם המחאה היא בפריפריה, נוטה להציג את המוחים בצורה שלילית, לבקר את עצם המחאה, להאשים את המוחים במצב ולבחור כמרואיניים נציגים של גופי ממסד כלפיהם המחאה פונה במקום את המוחים עצמם. עם זאת, בשנים האחרונות התוקף של "פרדיגמת המחאה" כמודל המשקף באופן גורף את אופן הייצוג התקשורתי של המחאה מתערער. מחקרים רבים דווקא מראים שמחאות, כמו "האביב הערבי" ומחאת וול סטריט 2011, מיוצגות פעמים רבות באופן חיובי תוך כדי הצגת טיעוני המפגינים לעומק תוך שימוש בקול שלהם. בהתאם לכך, מן הממצאים של המחקר הנוכחי עולה כי "מחאת האוהלים" סוקרה באופן חיובי ביותר. הממצאים ממחישים את התמיכה העצומה ואת הגיבוי הגורף שהמחאה זכתה בציבוריות ובתקשורת הישראלית. ברוב המוחלט של הכתבות לא ניתן לזהות מסרים של ביקורת ושליטת המחאה, ובפחות מחמישית מהן נכללו מסרים של העצמה. מסרים אלו ניתן למצוא במקומונים שיצאו לאור ברחבי הארץ ובכל הסוגות העיתונאיות. האשמה על יוקר המחייה המאמיר הוטלה ביותר ממחצית הידיעות על המערכת הפוליטית הארצית ו/או המקומית, כשבכחמישית מכלל הידיעות האשמה הוטלה, בין היתר, על אישיות פוליטית מסוימת. ביותר משליש מהידיעות הוצגו סמלים וסממנים של מחאה, נכללו תמונות המציגות אנשים הלוקחים בה חלק וציטטו באופן ישיר את המוחים המקומיים.

הבדלים נמצאו בין הכתבות שפורסמו במרכז לאלה שבפריפריה: במרכז רוב הכתבות התפרסמו במרכז העיתון ובסופו, ואילו בפריפריה רובן התפרסמו בתחילת העיתון ובמרכזו. בנוסף, בידיעות שיצאו לאור בפריפריה נראו יותר מסרים שליליים וביקורת נגד המחאה מאשר במרכז, אם כי ההבדל היה קטן והקף הביקורת אף הוא היה קטן. בעוד שלא התגלו הבדלים עמוקים באופי הסיקור במקומונים שונים ברחבי הארץ, כן התגלו הבדלי סיקור בין סוגות שונות ובראשם ידיעות חדשותיות לעומת טורים אישיים, כשבכמעט מחצית מהטורים האישיים ומאמרי הדעה נראו מסרים שליליים, לעומת רק כעשירית מהידיעות החדשותיות. הסבר אפשרי להבדלים המשמעותיים בשיעור הטענות הביקורתיות ביחס למידת הצדקתה של "מחאת האוהלים" בין הידיעות החדשותיות לבין הטורים האישיים הוא ללא ספק הקודים הפרופסיונאליים העומדים בבסיסו של כל סגנון כתיבה. בעוד שבממלכת "החדשות הקשות" הערכים המרכזיים המנחים את עבודת העיתונאי הם בראש ובראשונה אובייקטיביות, נייטרליות ואיזון; הרי שבכתיבת טור אישי ההיפך הוא הנכון. הכותב טור אישי או מאמר פרשנות מעצם הגדרתו מוזמן לכתוב את כל העולה על רוחו, להביע את דעתו האישית מבלי להיות מחויב לאזן אותה עם הדעה המנוגדת או לדבוק רק בעובדות. לנוכח מציאות זו היה סביר לצפות להבדלי סיקור בין שתי הסוגות, אך לא היה ידוע מראש לאיזה צד תהיה הנטייה (האם כותבי הטורים יהיו יותר חיוביים או יותר שליליים מהידיעות החדשותיות האמורות באופן עקרוני לצטט גם את הצד שמתנגד למחאה). מכאן צומחת השאלה: מדוע טורי הדעות היו ביקורתיים יותר לגבי עצם קיומה של "מחאת האוהלים" מאשר הידיעות החדשותיות? יתרה מזאת, מדוע דווקא בפריפריה ישנם שיעורי ביקורת גבוהים גם בקטגוריית ה"אחר"?

אחת התשובות האפשריות לשאלה הראשונה טמונה בהלך הרוח הכללי של אותה תקופה. התקשורת המרכזית שידרה מדי ערב במשך שעות ארוכות שידורים ועידכונים מהמאהל המרכזי והעניקה "רוח גבית" למחאה. כל כלי התקשורת בארץ סיקרו את המחאה, ובמקביל ליישור הקו

מצד עורכי המקומון וכותביו עם העיתונות הארצית, נדמה היה שכבר נאמר הכל, עד אשר מגיעים לטורים האישיים. מול המקהלה התקשורתית שדלעיל היו אנשים פרטיים, חלקם ידועים יותר וחלקם ידועים פחות, שבחרו להעלות לדיון הציבורי תפיסות עולם אחרות ולהפנות זרקור גם על הצדדים הפחות מוארים של "מחאת האוהלים". יחד עם זאת, חשוב לזכור שעדיין רוב הטורים האישיים ומאמרי הפרשנות היו חיוביים ביחס למחאה (בערך 60%). את המשכו של קו מערכתי זה ניתן למצוא במדור "מכתבים למערכת", שבפריפריה הכיל באופן יחסי יותר מסרים ביקורתיים בהשוואה למרכז הארץ. אחד ההסברים למצב זה טמון ככל הנראה ביחסי הכוחות בין מרכז ופריפריה בישראל ובמשתנים דמוגרפיים של האוכלוסייה באזורים גיאוגרפיים שונים. כפי שהוסבר בהרחבה במבוא, בין המרכז לפריפריה בישראל יש יחסים טעונים. הניכור העמוק כלפי מרכז הארץ והאפלייה המתמשכת מצד מקבלי ההחלטות הזינו בקרב חלק מתושבי הפריפריה רגשות התנגדות ביחס ל"מחאת האוהלים", שנתפסה בקרב חלקם כזעקה של מעמד הביניים הרוצה רק לשפר את מצבו ומתעלם ממצוקתם החמורה יותר של השכבות החלשות. יתרה מזאת, במקומות המזוהים מבחינה פוליטית כימניים ניתן היה לקרוא מכתבים זועמים מצד אזרחים ואזרחיות שקראו לתושבי העיר לשמור אמונים לדעותיהם הפוליטיות, קרי לתמוך בראש הממשלה ולא לשתף פעולה עם התקשורת ושאר המוחים.

לסיכום, העיתונות המקומית הנטועה עמוק בקהילות המקומיות היוותה ללא ספק במהלך "מחאת האוהלים" גשר בין הארצי למקומי מעצם היותה ספקית של תוכן מקומי המעניק זווית ראייה שונה לסיפור הארצי הרחב. נקודה זו התגלתה כקריטית במיוחד בטורים האישיים, שהשמיעו קולות וטענות שכמעט ולא נשמעו בעיתונות הארצית ובין דפי החדשות של המקומונים. טענות אלו היו מנוגדות לקונצזוס ולרוח הכללית ששררה בתקופת המחאה. המחקר מצביע על הצורך להמשיך ולחקור ייצוגים של תופעות ארציות ברמה המקומית. מחקרים עתידיים על אודות מחאה בהיקף ארצי או תופעות פוליטיות אחרות בעלות הקף ארצי ובמקביל הקשרים מקומיים צריכים לקחת בחשבון את העיתונות המקומית במרכז ובפריפריה, אשר ניתוח שלה מעניק מבט השוואתי כלל-ארצי, ובמקביל מאפשר מיקוד באקלים הדעות ואופי הסיקור ברחבי הארץ.

רשימת המקורות

- אברהם, א' (2001). **ישראל הסמויה מעיני התקשורת: הקיבוצים, ההתנחלויות, ערי הפיתוח והישובים הערביים בעיתונות**. ירושלים: אקדמון.
- אזולאי, ז'. (2011, אוג' 19). הלו, אדוני, מה עם החצי השני? **קו 7- חזרה**, 14-15.
- אין מחבר. (2011, אוג' 18). תומכים מבחוץ. **שבע**, 16.
- אין מחבר [2]. (2011, אוג' 5). הליכוד עולה להתקפה. **יבניתון**, 86.
- אין מחבר [3]. (2011, יולי 29). הכיכר המרכזית. **זמן הדרום-אשקלון**, 18.
- אין מחבר [4]. (2011, יולי 29). הכיכר המרכזית. **זמן הנגב**, 16.
- בן-דוד, א'. (2011, ספט' 2). עידן המחאה החברתית: לאוכלי הלוף נמאס! **כל נס ציונה**, 32-36.
- בן-דוד, מ'. (2011, אוג' 19). מה רע בלוד? **שישי בעיר**, 28-29.
- ברנוון, א' (2014). מחאה חברתית וסיקור תקשורתי: מרוטשילד לכיכר זקוטי, וממחאת האוהלים ל- Occupy Wall Street 2011. **מסגרות מדיה**, 12, 53-76.

- גורן, י' (2011, ספט' 4). מאוהל אחד קם העם: כך נולדה המחאה. Nrg, www.nrg.co.il/online/1/ART2/279/588.html
- וואלה! (2011, אוג' 16). מפת המחאה: 2,349 אוהלים בישראל. וואלה! חדשות. news.walla.co.il/item/1851173
- חדד, ש'. (2011, אוג' 19). והיה עקב תשמעון. מבט לחצור ולגליל, 28.
- חצרוני, א' ולוינשטיין, ה' (2012). מסורתי או וירטואלי? : על אילו אמצעי תקשורת נשענה מחאת האוהלים. קשר, 43, 13-22.
- כספי, ד' (1998). ביזור אמצעי התקשורת במערכת ריכוזית: דוגמת העיתונות המקומית בישראל, 1959-1980. בתוך: ד' כספי וי' לימור (עורכים), **אמצעי תקשורת המונים בישראל** (עמ' 207-217). תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
- כספי, ד' (2012). המחאה חולפת, הביקורת נשארת: מחאה וביקורת על תקשורת ובתקשורת. קשר, 43, 7-12.
- לוין, ד' (2012). חרם הקוטג': מפגש בין "הגיון המדיה" ל"הגיון הרשת". קשר, 43, 23-28.
- לחובר, ע' (2012). המחאה החברתית של קיץ 2011 בעיתוני הנשים בישראל. **מסגרות מדיה**, 9, 27-1.
- ליביו, א' וכתריאל, ת' (2015). בין נוסטלגיה לאוטופיה: היבטים מטא-תקשורתיים במחאת קיץ 2011 בישראל. בתוך נ' אליאס, ג' נמרוד, צ' רייך וע' שכטר (עורכים), **מעברים בתקשורת** (עמ' 29-50). תל אביב, ישראל: צבעונים.
- לירן-אלפר, ד' וצרפתי, א' (2012). על זרי הדפני: הייצוג התקשורתי של מנהיגת המחאה בעיתונות המקוונת בישראל. קשר, 43, 29-39.
- מנדל, ר'. (2011, אוג' 4). טור אישי: שש הערות על המחאה. **זמן הגבעה**, 17-18.
- מנוסביץ, ע' ולב-און, א' (2014). העיתונות המקומית בישראל 2013: קווים לדמותה. **מסגרות מדיה**, 12, 1-28.
- פרנס, ש'. (2011, ספט' 2). לא מתייחסים אלינו- אנחנו באים אליהם. **ידיעות אשקלון**, 30.
- קראוזה-ישראל, ה'. (2011, אוג' 5). ילדים יקרים. **זמן ירושלים**, 1-5.
- שומפלבי, א. (2011, אוג' 1). סערה בליכוד: "אין מחאה, כולם עם נרגילה וסושי". Ynet, <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4103048,00.html> שי, ד' . (2011, אוג' 12).
- דבר העורך: "מהפכת האוהלים". מבט לחצור ולגליל, 13.
- Ynet. (2001). 400 אלף בשיא המחאה: "זה נס קיץ 2011". Ynet www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4117325,00.html

Anderson, K. (2011, December 14). The protester: Cover story. *Time Magazine*. Accessed on December 8th, 2019.

http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,2101745_2102132,00.html

Avraham, E., & First, A. (2006). Media, power and space: Ways of constructing the periphery as the 'other'. *Social & Cultural Geography*, 7(1), 71-86.

- Bastos, M. T., Mercea, D., & Charpentier, A. (2015). Tents, tweets, and events: The interplay between ongoing protests and social media. *Journal of Communication*, 65(2), 320-350.
- Baylor, T. (1996). Media framing of movement protest: The case of the American Indian protest. *The Social Science Journal*, 33(3), 241–255.
- Bennett, W. (2003). Communicating global activism. *Information, Communication & Society*, 4(2), 143-168.
- Bennett W.L. (1990), Toward a theory of press-state relations in the United States. *Journal of Communication*, 40(2), 103–125.
- Biswas, M. (2011). Ethnic online newspapers vs. mainstream online newspapers: A comparison of the news coverage of the 2010 health care reform debate *(Unpublished doctoral dissertation). Louisiana State University, Baton Rouge, Louisiana, USA.
- Boyle M.P., McCluskey M.R., Devanathan N., Stein, S., & Mcleod, D. (2004). The influence of level of deviance and protest type on coverage of social protest in Wisconsin from 1960 to 1999. *Mass Communication & Society*, 7(1), 43–60.
- Boyle, M. P., McLeod, D. M., & Armstrong, C. L. (2012). Adherence to the protest paradigm: The influence of protest goals and tactics on news coverage in U.S. and international newspapers. *The International Journal of Press/Politics*, 17(2), 127–144.
- Cammaerts, B. (2012). Protest logics and the mediation opportunity structure. *European Journal of Communication*, 27(2), 117-134.
- Carty, V. (2010). New information communication technologies and grassroots mobilization. *Information, Communication & Society*, 13(2), 155-173.
- Caspi, D. (1986). *Media decentralization: The Case of Israel's Local Newspapers*. New Brunswick, NJ: Transaction Books.
- Chan, J. M., & Lee, C. C. (1984). The journalistic paradigm on civil protests: A case study of Hong Kong. In A. Arno, & W. Dissanayake (eds.), *The News Media in National and International Conflict* (pp. 183-202). Boulder, CO: Westview.
- Chong, D., & Druckman, J. N. (2007). A theory of framing and opinion formation in competitive elite environments. *Journal of Communication*, 57, 99–118.
- Corrigall-Brown C., & Wilkes R., (2012) Picturing protest: The visual framing of collective action by first nations. *American Behavioral Scientist*, 56(2), 223–243.
- Dardis, F. E. (2006). Marginalization devices in U.S. press coverage of Iraq war protest: A content analysis. *Mass Communication & Society*, 9(2), 117–135.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58.
- Entman R. & Rojecki A. (1993). Freezing out the public: Elite and media framing of the U.S. antinuclear movement. *Political Communication*, 10(2), 155–173.

- Franklin, B. (ed.). (1998). *Local Journalism and Local Media: Making the local news*. New York: Routledge.
- Gamson, W. A., & Modigliani, A. (1987). The changing culture of affirmative action. In R. G. Braungart (ed.), *Research in Political Sociology*, Vol. 3 (pp. 137–177). Greenwich, CT: JAI Press.
- Gans H. J. (1979) *Deciding What's News: A Study of CBS Evening News, NBC Nightly news, Newsweek, and Time*. Evanston, IL: Northwestern University Press.
- Gerbner, G., & Gross, L. (1976). Living with television: The violence profile. *Journal of communication*, 26(2), 172-194.
- Gitlin, T. (1980). *The Whole World is Watching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*. Berkeley: University of California Press.
- Gross, K. & Aday, S. (2003). The scary world in your living room and neighborhood: Using local broadcast news, neighborhood crime rates, and personal experience to test agenda setting and cultivation. *Journal of Communication*, 53(3), 411-426.
- Heider, D., McCombs, M. & Poindexter, P. M. (2005). What the public expects of local news: Views on public and traditional journalism. *Journalism Quarterly*, 82(4), 952-967.
- McLeod, D. M. (1995). Communicating deviance: The effects of television news coverage of social protest. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 39(1), 4-19.
- McLeod, D., & Hertog, J. (1999). Social control, social change and the mass media's role in the regulation of protest groups. In D. Demers, & K. Viswanath (eds.), *Mass Media, Social Control and Social Change* (pp. 305-330). Ames: Iowa State University Press.
- Reul, R., Paulussen, S., Raeijmaekers, D., van der Steen, L., & Maesele, P. (2018). Professional journalistic routines and the protest paradigm: The Big Potato Swap in traditional and alternative media. *Journalism*, 19(7), 899-916.
- Shultziner, D., & Shoshan, A. (2018). A journalists' protest? Personal identification and journalistic activism in the Israel social justice protest movement. *The International Journal of Press/Politics*, 23(1), 44-69.
- Sigal L. V. (1973) *Reporters and Officials: The Organization and Politics of Newsmaking*. Lexington: DC Heath.
- Smith J., McCarthy J., McPhail C., Boguslaw, A. (2001). From protest to agenda building: Description bias in media coverage of protest events in Washington, DC. *Social Forces*, 79(4), 1397–1423.
- Tanner, A. H. (2004). Agenda building, source selection, and health news at local television stations: A nationwide survey of local television health reporters. *Science Communication*, 25(4), 350-363.
- Tenenboim-Weinblatt, K. (2014). Producing protest news: An inquiry into journalists' narratives. *The International Journal of Press/Politics*, 19(4), 410-429.

- Van de Donk, W., Loader, B. D., Nixon, P. G., & Rucht, D. (2004). Introduction: Social movements and ICTs. In W. Van de Donk, B. D. Loader, P. G. Nixon, & D. Rucht, (eds.) *Cyberprotest: New Media, Citizens, and Social Movements* (pp. 1-25). New York: Routledge.
- Weaver, D. A., & Scacco, J. M. (2013). Revisiting the protest paradigm: The Tea Party as filtered through prime-time cable news. *The International Journal of Press/Politics*, 18(1), 61–84.
- Wolfsfeld, G. (1991). *Media, Protest, and Political Violence: A Transactional Analysis* (No. 127). Columbia, SC: Association for Education in Journalism and Mass Communication.

הערות

-
- ¹ מקומונים היוצאים לאור בישובים הבאים: אופקים, נתיבות, אילת, אשדוד, אשקלון, באר שבע, דימונה, ירוחם, שדרות, קרית גת, קרית מלאכי.
- ² מקומונים היוצאים לאור בישובים הבאים: בית שאן, כרמיאל, חיפה, קריות, חדרה, קיסריה, עפולה והעמקים, נצרת, טבריה, קרית שמונה, זכרון יעקב, חצור הגלילית, טבעון, נשר, נהריה, משגב, קצרין, צפת ועכו.
- ³ אזור המרכז כולל את כל הערים שלא נכללו באזורי הצפון והדרום, משמע: אזור גוש דן, אזור השפלה, אזור השרון, אזור ירושלים רבתי, יהודה ושומרון.